

11. Хўжаев А. Фарғона тарихига оид маълумотлар. (Қадимий ва илк ўрта аср Хитой манбаларидан таржималар ва уларга шарҳлар) – Фарғона: “Фарғона” нашриёти, 2013й. - Б.13.
12. Мажидов Х. Туризм соҳасини ривожлантириш бўйича 2019 йилда амалга оширилган ишлар. review.uz/oz/post/turi.
13. Ўзбекистон зиёратгоҳлари ва қадамжолари (Андижон ва Наманган вилоятлари). – Тошкент: “Turon Zamin Ziyo”, 2014 й.
14. Мингтепа. Илмий-оммабоп тўплам. – Наманган: “Наманган” нашриёти, 2019 й. 240 б.
15. Хусанова Ш. Мингтепа зиёратгоҳлари ва қадамжолари. – Наманган: “Arjumand media”, 2020 й. 72 б.

TURISTIK INFRATUZILMANI RIVOJLANTIRISHDA XORIY TAJRIBALARIDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARI.

Yulchiyev Asiljon Ortiqali o'g'li

Farg'ona davlat universiteti katta o'qituvchisi i.f.f.d.,
asilbekyulchiev@gmail.com

Sirojiddinov Hasanjon Sayfiddin o'g'li

Farg'ona davlat universiteti magistranti
s.hasanjon.2002@gmail.com

Annotatsiya: Zamonaviy globalizatsiya sharoitida turizm dunyo iqtisodiyoti uchun muhim o'rin tutib, mamlakatlarning budjetlariga katta hissa qo'shmoqda. O'zbekiston turizm sektorini jadal rivojlantirish bosqichida bo'lib, xorijiy tajribalarni o'rganish orqali infrastrukturaviy muammolarni hal qilish va xalqaro standartlarga moslash imkoniyatlari kengaymoqda. Maqola turizm infrastrukturasini rivojlanishida yuqori natijalarga erishgan mamlakatlarning tajribalarini tahlil qilish va ularni O'zbekiston kontekstida qo'llash istiqbollari ko'rib chiqadi.

Kalit so'zlar. Globalizatsiya, turizm industriyasi, barqaror turizm, yashil turizm, transport, klassik model, havo transporti, xalqaro turist.

Kirish: Turizm sohasi O'zbekiston iqtisodiyoti uchun strategik ahamiyatga ega bo'lib, uning rivojlanishi davlatning xalqaro imijini mustahkamlash va aholi daromadlarini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, turistik infratuzilmaning kamligi, transport muammolari va xizmat ko'rsatish sifatining pastligi sektorning to'liq potensialini namoyon qilishga to'sqinlik qilmoqda. Shu kontekstda, turizmning dunyodagi yetakchi mamlakatlari tajribalarini o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Fransiya esa, turizm bo'yicha dunyo etakchisi sifatida, o'zining transport tizimi, madaniy merosni boshqarish va innovatsion yondashuvlar bilan namuna hisoblanadi.

Fransiya, yillik 80 milliondan ortiq turist qabul qiluvchi mamlakat sifatida, turistik infratuzilmani rivojlantirishning klassik modelini taklif etadi. Uning muvaffaqiyati asosiy xizmatlarning integratsiyalashganligidir. Fransiyada asosiy xizmatlardan transport tizimi turistlarning istalgan nuqtaga osongina yetib borishlarini ta'minlaydi. Fransiyada yuqori tezlikdagi poyezdlar transport tizimini samaradorligini yanda oshiradi. Misol uchun Parisdan boshqa shaharlarga (Lion, Marsel, Bordo) bir necha soat ichida borish mumkin. Bu esa vaqt tejash va regional turizmni rivojlantirishga yordam beradi. Shuningdek, Fransiyada havo transporti ham yaxshi rivojlangan bo'lib, u mahalliy va xorijiy turistlarga xizmat ko'rsatadi. Fransiyada 15 xalqaro aeroportdan iborat tizim bo'lib, u Fransiyaga kelayotgan xalqaro turistlar uchun qulaylik yaratadi.

Fransiyada avtobus va metro tizimi ham turistlar uchun integratsiyalashgan tariflar tizimini taklif qilish orqali mamlakatga kelgan turistlarga xizmatdan foydalanishni qulaylashtiradi va turistlar uchun xizmat sifatini yaxilashga mamlakatdan yaxshi xotirlar bilan sayohat qilishga yordam beradi.

Fransiyaning boy ma'daniy merosi ham turistik infratuzilmani rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Fransiya tarixiy obidalarini saqlash va ularni turistik jalb qiluvchi markazlarga aylantirishda dunyodagi eng yuqori darajadagi tajribaga ega.

Fransiya hukumati tomonidan turistik infratuzilmani rivojlantirish uchun katta mablag'lar ajratilib UNESCO ro'yxatidagi obidalarni (Luvr, Versal saroyi, Jorj Pompidu) saqlash va restovratsiya qiladi.

Fransiya turizmni faqat xo'jalik markazlarida emas, balki qishloqlarda ham rivojlantirilgan. Qishloq turizmida mahalliy oilalar turistlarga uy xo'jaligida istiqomat qilish va milliy taomlarni taqdim etish imkoniyatini beradi. Boy merosga ega bo'lgan kichik va go'zal fransuz qishloqlari (masalan, Kollonges-la-Ruj, Lokronan yoki Montsoreau) Les Plus Beaux Villages de France uyushmasi orqali Fransiya xorijiy va mahalliy turistlarni o'ziga jalb qiladi.

Bundan tashqari Fransiya turistlari o'zining takrorlanmas va go'zal marosim va festivallari orqali ham jalb qiladi. Kann kinofestivali, Avinjon teatr festivali kabi tadbirlar turistlarni mamlakatning turli hududlariga tortadi. Misol uchun Kann kinofestivali [Fransiyaning Cannes shahrida har yili o'tkaziladigan kinofestivaldir](#). Kinofestival birinchi marta 1946-yilda bo'lib o'tgan. Har yili may oyida Palais des Festivals et des Congresda o'tkaziladi. Cannes kinofestivalidagi eng nufuzli mukofot Oltin Palma mukofoti bo'lib, ushbu mukofot eng yaxshi filmga beriladi. Kann kinofestivali nafaqat kinofestival balki turistlarni jalb qilish uchun reklama vazifasini ham bajaradi.

Asosiy qism: Fransiya dunyodagi eng ko'p sayyoh tashrif buyuradigan mamlakatlardan biri bo'lib, boy madaniyati, gastronomiyasi va san'ati bilan mashhur. O'zbekiston esa Markaziy Osiyoning turistik markazlaridan biri bo'lib, tarixiy Ipak yo'li merosi, qadimiy shaharlar va mehmondo'stligi bilan ajralib turadi. O'zbekiston turistik infratuzilmani rivojlantirishda Fransiya tajribasidan foydalanish mamlakatning turistik salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ikkala mamlakat o'rtasida turizm sohasida integratsiyani kuchaytirish turizm oqimini oshirish, iqtisodiy aloqalarni mustahkamlash va yangi bozorlarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ikki mamlakatning turizm sanoatini SWOT tahlil qilish va xizmatlarni integratsiyalash muhim ahamiyat kasb etadi. 1-jadvalda Fransiya turizmini SWOT tahlili keltirilgan bo'lib undagi kuchli jihatlarni ya'ni dunyoning eng yirik va zamonaviy mehmonxona tarmoqlari mavjudligi, yuqori sifatli transport tizimi (TGV tezyurar poyezdlari, rivojlangan metro va jamoat transporti, xalqaro aeroportlar) va sayyohlik xizmatlari yuqori darajada rivojlanganligini (ekskursiyalar, restoranlar, gid xizmatlari) O'zbekiston turizm sanoatiga integratsiya qilish turistik infratuzilmani va turizm sanoatini rivojlanishiga yordam beradi.

1-jadval⁵

Kuchli tomonlar (Strengths)	Zaif tomonlar (Weaknesses)
- Turizmida yetakchi mamlakat. - Boy madaniy meros va infratuzilma. - Xalqaro tajriba va xizmat ko'rsatish sifati yuqori. - Takomillashgan transport tizimi. - Barqaror turizm va qishloq turizmini yaxshi rivojlanganligi.	- Haddan tashqari turist ko'pligi ba'zi shaharlarning yuklamasini oshiradi. - Narxlar nisbatan yuqori.
Imkoniyatlar (Opportunities)	Xatarlar (Threats)
- Yangi bozorlar bilan hamkorlik qilish. - Sayyohlari uchun yangi yo'nalishlar yaratish.	- Global iqtisodiy inqiroz turizmga ta'sir qilishi mumkin. - Geosiyosiy vaziyatlar sayyohlar oqimiga ta'sir qilishi mumkin.

⁵ Muallif tadqiqotlari asosida ishlab chiqilgan.

Shuningdek, Fransiyaning boy madaniy va tarixiy merosi ham fransiya turizmni kuchli jihati hisoblanadi. Parij, Luvr muzeyi, Eyfel minorasi, Notr-Dam de Parij, Versal saroyi kabi jahon miqyosidagi mashhur diqqatga sazovor joylar va Renessans, Barokko, Gotika kabi turli madaniy san'at yodgorliklar hamda Provans, Bordo, Normandiya kabi tarixiy hududlar Fransiya turizmni drayveri hisoblanadi.

O'zbekistonda ham Boy madaniy meroslar yetarli darajada bo'lib ularni jaxonga ko'rsatib berish va UNESCOning "Dunyo merosi" ro'yxatidagi Samarqand, Buxoro, Xiva shaharlarda tashrif buyurayotgan turustlarga sifatli xizmatlarni taklif qilish hamda Fransiya davlati turizm sanoatidagi kabi integratsiyalashgan xizmatlarni taklif qilish mamlakatimizga tashrif buyurayotgan turistlar oqimini oshirishga va O'zbekistonda ham Boy madaniy meroslarini ommaga yetkazishga yordam beradi.

O'zbekiston Markaziy Osiyoning yuragida joylashgani sababli mintaqaviy va xalqaro turizm uchun strategik markaz hisoblanadi. Tarixiy Buyuk Ipak yo'lining asosiy chorrahalaridan biri bo'lib, sayyohlar uchun boy madaniy meros, arxitektura yodgorliklari va o'ziga xos gastronomik tajriba taqdim etadi. Shuningdek, mintaqadagi boshqa davlatlar bilan yaxshi transport aloqalariga ega bo'lishi ham uni jozibador qiladi.

Toshkent metrosi ichki transportda muhim rol o'ynasa-da, boshqa yirik shaharlarda metro tizimining yo'qligi harakatlanish imkoniyatlarini cheklaydi. Shaharlararo transport, jumladan, temir yo'l va avtobus qatnovlari hamma yo'nalishlarda qulay va tezkor emas. Ayniqsa, ichki aviaqatnovlarning narxi yuqoriligi va avtobus hamda temir yo'l qatnovlarining ayrim hududlarda yetarli darajada rivojlanmagani turistlar va mahalliy aholiga noqulaylik tug'dirishi mumkin.

Mehmonxonalar, restoranlar hamda boshqa turizmga oid xizmat ko'rsatish muassasalarida xalqaro standartlarga to'liq javob beradigan darajadagi xizmat sifati hali ham yetarlicha rivojlanmagan. Xususan, xodimlarning professional tayyorgarligi, xorijiy tillarni bilish darajasi va mijozlarga nisbatan xizmat ko'rsatish madaniyati ayrim joylarda talab darajasida emas. Shuningdek, onlayn bronlash tizimlari, to'lov qulayliklari va turistlar uchun qo'shimcha xizmatlarning (gidlar, turistik axborot markazlari) yetishmovchiligi ham sezilarli kamchilik sifatida namoyon bo'lmoqda.

O'zbekistonning ko'plab turistik joylarida sayyohlar uchun yo'l ko'rsatkichlari, axborot markazlari va raqamli navigatsiya xizmatlari yetarli darajada rivojlanmagan. Ko'pgina muzeylar, yodgorliklar va boshqa diqqatga sazovor joylarda xorijiy tillarda (ayniqsa, ingliz, xitoy, fransuz va arab tillarida) tushuntirish materiallari yoki audiogid xizmatlari cheklangan. Shuningdek, onlayn va mobil ilovalar orqali turistik ma'lumot olish imkoniyatlari ham hanuzgacha to'liq shakllanmagan. Bu esa xorijiy sayyohlar uchun O'zbekistonda sayohat qilishni qiyinlashtiradi va turizm sohasining raqobatbardoshligini pasaytiradi.

O'zbekistonda sayyohlar uchun navigatsiya va tarjima xizmatlari yetarli darajada rivojlanmagan. Ko'pchilik turistik obyektlarda yo'l ko'rsatkichlari va belgilari faqat o'zbek yoki rus tilida bo'lib, xalqaro sayyohlar uchun qiyinchilik tug'diradi. Shuningdek, audiogidlar va interaktiv xaritalarning cheklanganligi, mobil ilovalar va onlayn axborot platformalarining yetishmovchiligi turistlarning mustaqil harakatlanishini qiyinlashtiradi. Bu esa xorijiy mehmonlar uchun mamlakat bo'ylab sayohat qilish qulayligini pasaytiradi va turizm sohasining raqobatbardoshligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Fransiyaning **TGV (Train à Grande Vitesse)** tajribasidan kelib chiqib, O'zbekistonda yuqori tezlikdagi temir yo'l infratuzilmasini yanada modernizatsiya qilish lozim. Toshkent-Samarqand-Buxoro yo'nalishidagi **"Afrosiyob"** poyezdlarining harakat tezligini oshirish bilan birga, **Qo'qon, Xiva, Termiz** kabi boshqa yirik shaharlarga ham yuqori tezlikdagi poyezd qatnovlarini yo'lga qo'yish maqsadga muvofiq.

Bundan tashqari, vogzallarning modernizatsiyasi, chipta xarid qilish tizimining raqamlashtirilishi va integratsiyalashgan multimodal transport tizimi (masalan, vokzallardan avtobus yoki metro tizimiga qulay bog'lanish) joriy qilinishi transport tarmog'ining

samaradorligini oshiradi. Bu nafaqat mahalliy yo'lovchilarga, balki turistlar uchun ham yanada qulay sayohat imkoniyatlarini yaratadi.

Fransiyaning **Charles de Gaulle** va **Orly** aeroportlari tajribasidan kelib chiqib, O'zbekistonda xalqaro aeroportlar infratuzilmasini takomillashtirish muhim. Xususan, Samarqand va Buxoro xalqaro aeroportlari sayyohlar oqimini oshirish uchun zamonaviy xizmatlar bilan jihozlanishi kerak.

Asosiy takomillashtirish yo'nalishlari quyidagilar bo'lishi mumkin:

- **Terminal infratuzilmasini kengaytirish** va zamonaviylashtirish, shu jumladan, xalqaro reyslar uchun qo'shimcha yo'lak va kutish zonalarini yaratish.
- **Transfer xizmatlarini rivojlantirish**, masalan, aeroportdan shahar markazigacha tezkor va qulay transport tizimini yo'lga qo'yish.
- **Visa markazlari va migratsiya xizmatlarini raqamlashtirish**, elektron vizalar uchun alohida yo'laklar va tezkor pasport nazorati joriy qilish.
- **Turistlarga mo'ljallangan xizmatlar**, jumladan, aeroport ichidagi mehmonxonalar, qulay kutish joylari, ko'p tilda so'zlashuvchi xodimlar va axborot markazlarini kengaytirish.

Fransiyaning **Navigo** (Parij jamoat transporti kartasi) tajribasidan kelib chiqib, O'zbekistonda birlashtirilgan transport kartasi tizimini yaratish muhim. Ushbu tizim shahar ichidagi metro, avtobus, tramvay va shaharlararo temir yo'l qatnovlarini bitta abonentlik karta orqali boshqarish imkonini beradi.

Quyidagi chora-tadbirlarni taklif qilish mumkin:

- **"UzCard Transport" yoki "O'zTransPass"** kabi yagona transport kartasini joriy qilish.
- Ushbu kartani **Toshkent, Samarqand, Buxoro, Xiva, Qo'qon kabi yirik shaharlarda** joriy etish.
- **Mobil ilova va elektron to'lov tizimi** orqali kartaga pul yuklash va yo'nalishlarni kuzatish imkoniyatini ta'minlash.
- Sayyohlar uchun **1 kunlik, 3 kunlik yoki 1 haftalik transport kartalari** taklif etish.
- **Kontaktless (NFC) texnologiyasi** orqali to'lov tizimini yo'lga qo'yish va jismoniy kartasiz, smartfon orqali to'lov imkoniyatini yaratish.

Bu tizim shahar ichida va shaharlararo harakatlanishni ancha soddalashtirib, turistlar va mahalliy aholi uchun **qulay, tejamkor va samarali** jamoat transporti xizmatini ta'minlaydi.

Fransiyaning **Louvre muzeyi, Versal saroyi va Notre-Dame sobori** kabi yirik madaniy meros obyektlarini **Google Arts & Culture** va **VR (virtual reallik) texnologiyalar** orqali raqamlashtirish tajribasidan kelib chiqib, O'zbekistonning tarixiy yodgorliklarini ham **3D formatda** taqdim etish maqsadga muvofiq.

Misol uchun, Samarqanddagi Registon maydoni, Buxorodagi Ark qal'asi, Xivadagi Ichan-Qal'a va Shahrisabzdagi Amir Temur maqbarasi ni yuqori aniqlikdagi 3D skanerlash orqali Google Arts & Culture va VR (virtual reallik) texnologiyalari bazasiga kiritish.

Fransiyaning "Visit Paris", "Explore France", va "Louvre Guide" kabi mobil ilovalari tajribasidan kelib chiqib, O'zbekistonda ham turistlar uchun interaktiv va ko'p tilli mobil ilovalar ishlab chiqish maqsadga muvofiq. Misol uchun: ko'p tilli (o'zbek, ingliz, rus, xitoy, arab va fransuz) mobil ilova yaratish, bunda sayyohlar tarixiy joylar haqida audio va matnli ma'lumot olishi mumkin bo'ladi, offline rejimda ishlaydigan interaktiv xaritalarni joriy etish, shunda internet aloqasi bo'lmagan hududlarda ham turistlar yo'nalishlarni topa olishlari mumkin bo'ladi, o'zbek milliy taomlari, restoranlar va mehmonxonalar haqida reyting va sharhlar beruvchi bo'limni ham kiritish lozim.

Fransiyaning "Gîtes de France" va "Bienvenue à la Ferme" kabi qishloq turizmi dasturlari tajribasidan kelib chiqib, O'zbekistonda ham "O'zbekiston qishloq turizmi" loyihasini rivojlantirish muhim. O'zbekistonning qishloq hududlari sayyohlar uchun o'ziga xos va jozibali manzillardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, Buxoro, Xorazm va Surxondaryo viloyatlaridagi qadimiy an'analar, mehmondo'stlik va tabiiy go'zallik chet ellik mehmonlarni jalb qilish uchun katta

imkoniyat yaratadi. Shuning uchun **"O'zbekiston qishloq turizmi"** loyihasini amalga oshirish muhim ahamiyatga ega. Bu loyiha orqali mahalliy aholi turizm sohasida faol ishtirok etishi va iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirishi mumkin.

O'zbekistonda o'tkaziladigan milliy bayramlar va madaniy tadbirlar chet ellik sayyohlar uchun katta qiziqish uyg'otishi mumkin. **Navro'z, Boysun bahori, Asrlar sadosi** kabi festivallar mamlakatning boy madaniyati va an'alarini namoyish etish uchun ajoyib imkoniyat hisoblanadi. Bu tadbirlarni jahon miqyosida targ'ib qilish orqali O'zbekistonning turistik salohiyatini oshirish mumkin.

Ularni quyidagi yo'llar orqali targ'ib qilish mumkin:

- Festivallarning e'tiborga molik jihatlarini aks ettiruvchi sifatli videoroliklar tayyorlash va ularni YouTube, Instagram, TikTok kabi platformalar orqali targ'ib qilish.
- Mashhur sayohat blogerlari, vlogerlar va xalqaro ommaviy axborot vositalarini tadbirlarga taklif qilib, O'zbekiston madaniyatini keng yoritish.
- Navro'z turli mamlakatlarda nishonlanadi, shuning uchun ushbu festivalni xalqaro miqyosda ommalashtirish uchun qo'shni davlatlar bilan hamkorlik qilish mumkin.

Turizm sohasida O'zbekistonning xalqaro hamkorlik aloqalarini kengaytirish muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, Fransiya kabi rivojlangan mamlakatlar bilan hamkorlik qilish, zamonaviy turistik infratuzilmani rivojlantirish va sifatli xizmatlar ko'rsatish imkoniyatini oshiradi. Shu o'rinda Fransiyadan investitsiyalarni jalb qilish muhim o'rin tutadi.

Bunda mehmonxonalar, tarixiy ziyoratgohlar va turistik maskanlar uchun infratuzilma loyihalarida Fransiya sarmoyadorlari jalb qilish ularning ishtirok etishlarini ta'minlash, Fransuz mehmonxona tarmoqlari va restoran brendlari bilan hamkorlik qilish orqali O'zbekistonda yuqori sifatli turizm xizmatlarini joriy etish, ikki davlat ishbilarmonlari va investorlarini bir joyga yig'ib, turizm sohasida sarmoya kiritish imkoniyatlari muhokama qilinadigan anjuman o'tkazish va Qo'shma loyihalar orqali turizm sifatini oshirish misol uchun, Samarqand va Buxoro shaharlarida Fransiya bilan hamkorlikda zamonaviy sayyohlik markazlari yoki madaniy festivallar tashkil etish.

O'zbekiston turizm sohasining raqobatbardoshligini oshirish uchun xalqaro tajribaga asoslangan malakali mutaxassislar tayyorlash muhim. Shu maqsadda, Fransiyaning yetakchi turizm universitetlari bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish orqali mamlakatimizda turistik marketing va menejment sohasida zamonaviy ta'lim dasturlarini joriy etish mumkin. Misol uchun O'zbekistonlik talabalarga Fransiyada o'qish va tajriba orttirish imkoniyatini beruvchi grantlar, stajirovkalar va akademik almashinuv dasturlarini yo'lga qo'yish, O'zbekistonda turizm va mehmonxona menejmenti bo'yicha maxsus fakultet yoki institut ochish, ushbu markazda xalqaro talablar asosida dars beradigan fransuz mutaxassislarini jalb qilish, O'zbekistondagi turistik obyektlarning menejerlari, gidlar va xizmat ko'rsatish sohasi vakillari uchun mahorat darslari va amaliy seminarlarga yo'naltirish hamda ikki davlat turizm sohasidagi yosh mutaxassislar uchun amaliyot dasturlari tashkil etish.

Hozirgi kunda turizm faqatgina sayohat va hordiq chiqarish bilan cheklanib qolmay, balki atrof-muhitga zarar yetkazmaslik va tabiiy muhitni asrab-avaylash mas'uliyatini ham o'z ichiga olmoqda. Fransiya bu borada katta tajribaga ega va O'zbekiston ham ana shu tajribadan foydalangan holda ekologik barqarorlikni ta'minlashga harakat qilishi lozim.

"Yashil turizm"ni rivojlantirish uchun quyidagi chora tadbirlarni ko'rish mumkin

Ekologik toza mehmonxonalar – tog'li hududlarda, ayniqsa, Chimgan, Zamin va Hisor tog'lari atrofida zamonaviy, lekin tabiatga mos mehmonxonalar barpo etish lozim. Bunday maskanlarda quyosh energiyasidan foydalanish, yomg'ir suvidan ichimlik suvi sifatida qayta ishlash, chiqindilarni kamaytirish kabi usullarni joriy etish sayyohlarga qulay sharoit yaratish bilan birga, ekologiyaga zarar yetkazmaslikka yordam beradi.

Velosiped marshrutlarini yaratish – shaharlarda ham, tog'li va qishloq hududlarida ham maxsus yo'laklar va qulay sharoitlar yaratish orqali ekologik toza transport turlarini ommalashtirish mumkin. Masalan, Samarqand, Buxoro va Xiva kabi tarixiy shaharlarning ichida

ham velosipedlar uchun alohida yo'laklar ajratilsa, sayyohlar tarixiy joylarni yanada erkin va zavq bilan tomosha qila oladi.

Tabiat bog'lari va qo'riqxonalarini sayyohlar uchun qulay qilish – O'zbekistonning noyob tabiati bor. Minglab yillik daraxtlar o'suvchi bog'lar, noyob hayvonlar yashovchi qo'riqxonalar mavjud. Lekin, sayyohlar bu joylarga kelganda o'zini qulay his qilishi uchun ekologik marshrutlar, tabiiy yurish yo'laklari va axborot stendlarini yaratish muhim.

Ekologiya haqida targ'ibotlar tashkil qilish – Sayyohlar har doim ham tabiatni asrash qoidalarini bilavermaydi. Shuning uchun milliy bog'lar va qo'riqxonalar hududida axborot taxtalarini o'rnatish, chiqindilarni saralash tizimini yo'lga qo'yish, plastik pakatlardan voz kechish bo'yicha tashabbuslar bilan chiqish kerak.

Mahalliy aholini ekologik turizmga jalb qilish – Qishloq joylarida yashovchilar uchun ekoturizm yangi daromad manbai bo'lishi mumkin. Ularga ekologik mehmon uylari qurish, organik qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarish va turistlarga mahalliy an'analarga mos xizmat ko'rsatish bo'yicha treninglar o'tkazish lozim.

Qayta tiklanadigan energiyadan keng miqyosda foydalanish:

Turizm sohasi rivojlanib borar ekan, ekologik barqarorlikni saqlash ham dolzarb masalaga aylanmoqda. O'zbekiston quyosh energiyasi bo'yicha katta salohiyatga ega bo'lib, bu imkoniyatdan turistik zonalarda samarali foydalanish mumkin.

Quyosh panellari o'rnatish – Mehmonxonalar, yirik turistik maskanlar va dam olish majmualarida quyosh panellaridan foydalanish orqali elektr energiyasini tejash va ekologik toza quvvat manbaiga ega bo'lish mumkin. Xususan, Samarqand, Buxoro va Xiva kabi quyoshli hududlarda quyosh panellaridan foydalanish eng samarali yechim bo'lishi mumkin.

Shamol energiyasidan foydalanish – Tog'li va ochiq maydonlarda shamol generatorlarini o'rnatish orqali energiya manbalarini diversifikatsiya qilish mumkin. Masalan, Chimgan, Zaamin va Qoraqalpog'istonning ba'zi hududlarida shamol energetikasidan samarali foydalanish imkoniyati bor.

Energiya tejamkor texnologiyalarni joriy etish – Turistik obyektlarda energiya samaradorligini oshirish uchun zamonaviy isitish va shamollatish tizimlarini yo'lga qo'yish muhim. Masalan, mehmonxonalarda avtomatik yoritish tizimlari va issiqlikni saqlovchi izolyatsiya texnologiyalaridan foydalanish elektr energiyasini sezilarli darajada tejashga yordam beradi.

Qayta tiklanadigan energiya asosida ishlaydigan transport vositalarini joriy qilish – Turistik maskanlarda elektromobillar va quyosh energiyasida harakatlanadigan transport vositalaridan foydalanish orqali yoqilg'i sarfini kamaytirish va havo ifloslanishining oldini olish mumkin.

Turizm sohasini rivojlantirishda bir qator to'siqlar mavjud bo'lib, ularni tizimli yondashuv orqali hal etish mumkin. Eng katta muammolardan biri – moliyaviy manbalarning yetarli emasligidir.

Moliyaviy manbalarning cheklanganligi – Turizm infratuzilmasini rivojlantirish katta mablag' talab qiladi, biroq davlat byudjeti bu ehtiyojlarni to'liq qoplashga qodir emas.

Ushbu muammoga quyidagi yechimlarni taklif qilish mumkin:

Davlat-xususiy sheriklik (PPP) mexanizmini kengaytirish. Bu model asosida xususiy investorlar davlat loyihalarida ishtirok etib, infratuzilmani rivojlantirishga sarmoya kiritishi mumkin. Masalan, mehmonxonalar, aeroportlar, temir yo'l va transport tarmoqlari xususiy sektor ishtirokida modernizatsiya qilinishi mumkin.

Xorijiy investitsiyalarni jalb qilish. Turizm sohasiga Yevropa, Osiyo va Yaqin Sharq davlatlarining yirik kompaniyalarini jalb qilish orqali yangi mehmonxonalar, dam olish maskanlari va ko'ngilochar markazlar qurish mumkin. Masalan, Fransiyaning "Accor" yoki Birlashgan Arab Amirliklarining "Emaar" kabi yirik mehmonxona tarmoqlari O'zbekistonda o'z filiallarini ochishi mumkin.

Xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlik qilish. Jahon banki, Osiyo taraqqiyot banki va boshqa xalqaro tashkilotlardan grantlar va uzoq muddatli imtiyozli kreditlar jalb qilish orqali turizmni rivojlantirish dasturlarini qo'llab-quvvatlash mumkin.

Ichki investorlarni rag'batlantirish. Mahalliy tadbirkorlarni turizm loyihalariga sarmoya kiritishga undash uchun soliq imtiyozlari, subsidiyalar va kreditlar berish tizimini yo'lga qo'yish lozim.

Turizm sohasining rivojlanishi nafaqat infratuzilma, balki sifatli xizmat ko'rsatadigan malakali kadrlar bilan ham bog'liq. Hozirgi kunda O'zbekistonda mehmonxona, restoran, ekskursiya xizmatlari va turistik menejment bo'yicha xalqaro standartlarga javob bera oladigan mutaxassislar yetarli emas.

Xalqaro standartlarga mos turistik ta'lim markazlarini tashkil etish chora tadbirlari:

Xalqaro universitetlar bilan hamkorlik qilish – O'zbekistonda turizm bo'yicha ta'lim sifatini oshirish uchun Fransiya, Singapur, Turkiya va BAA kabi davlatlarning turizm universitetlari bilan hamkorlik o'rnatish lozim. Masalan, Fransiya'dagi **"Institut Paul Bocuse"**, Shveysariya'dagi **"Les Roches"** kabi mehmonxona menejmenti maktablari tajribasidan foydalanish mumkin.

Amaliyotga asoslangan ta'lim dasturlarini yo'lga qo'yish – O'quv markazlari va universitetlarda faqat nazariy bilim berish emas, balki mehmonxonalar, restoranlar va sayyohlik firmalarida majburiy amaliyot o'tash tizimini joriy etish zarur.

Til bilimi va mehmonxona xizmatlari bo'yicha maxsus kurslar tashkil etish – Turizm sohasi xodimlari, jumladan gidlar, mehmonxona xodimlari va restoran ofitsiantlari uchun ingliz, fransuz, xitoy va arab tillarini o'rgatadigan maxsus kurslarni yo'lga qo'yish lozim.

Mahalliy mutaxassislarni xorijda o'qitish dasturlarini kengaytirish – Eng yaxshi talabalar va yosh mutaxassislarni xorijga yuborish, ularni xalqaro turizm tarmoqlari tajribasidan o'tashlariga imkon yaratish zarur.

Turizm infratuzilmasini rivojlantirish bo'yicha ko'plab loyihalar rejalashtirilgan bo'lsa-da, ularning amalga oshirilishi ko'pincha vaqt va byurokratik jarayonlar sababli kechikmoqda. Bu esa sayyohlar uchun qulay sharoit yaratish jarayonini sustlashtiradi.

Loyihalarni bosqichma-bosqich amalga oshirish va mintaqaviy taqsimlash masalalari:

Ustuvor yo'nalishlarni aniqlash – Turistik salohiyati yuqori bo'lgan shahar va viloyatlarni aniqlab, birinchi navbatda u yerdagi infratuzilmani rivojlantirish zarur. Masalan, **Toshkent-Samarqand-Buxoro-Xiva** yo'nalishida transport, mehmonxona va xizmat ko'rsatish tizimini tezroq rivojlantirish mumkin.

Loyihalarni bosqichma-bosqich amalga oshirish – Bir vaqtning o'zida barcha hududlarda infratuzilma loyihalarini boshlash qiyinchilik tug'dirishi mumkin. Shu bois, dastlab yirik turistik markazlarga e'tibor qaratib, keyinchalik boshqa viloyatlarda ham bosqichma-bosqich ish olib borish maqsadga muvofiq.

Xususiy sektor ishtirokini oshirish – Davlat faqat loyiha rejalashtiruvchi bo'lib qolmasdan, xususiy sektor vakillarini jalb qilish orqali moliyaviy va tashkiliy jarayonlarni tezlashtirish lozim.

Raqamli boshqaruv tizimini joriy etish – Qurilish, rekonstruksiya va infratuzilma loyihalarini real vaqt rejimida monitoring qilish imkonini beruvchi raqamli tizimlar ishlab chiqish orqali loyihalarning bajarilish tezligini oshirish mumkin.

Xalqaro tajribadan foydalanish – Fransiya, Turkiya va BAA kabi mamlakatlarning tezkor qurilish va infratuzilma rivojlantirish tajribasini o'rganib, O'zbekistonda ham samarali modelni tatbiq etish lozim.

Xulosa: Fransiyaning turizm sohasidagi muvaffaqiyati shundan iboratki, u o'zining boy tarixiy merosini zamonaviy texnologiyalar, rivojlangan transport infratuzilmasi va mahalliy aholining faolligi bilan uyg'unlashtira olgan. Bu tajriba O'zbekiston uchun ham muhim saboq bo'lishi mumkin.

O'zbekiston sun'iy yoki tabiiy resurslarga bog'lanmasdan, o'zining noyob madaniy merosini zamonaviy turizm standartlariga mos ravishda boshqarish orqali jahon turizm xaritasida o'z o'rnini mustahkamlashi mumkin. Buning uchun:

Transport infratuzilmasini takomillashtirish – temir yo'l, avia va shahar transport tarmoqlarini rivojlantirish;

Innovatsion yondashuvlarni joriy etish – tarixiy obyektlarni raqamlashtirish, virtual turizm imkoniyatlarini kengaytirish;

Mahalliy jamoatchilikni jalb qilish – qishloq turizmi va milliy festivallarni ommalashtirish;

Xalqaro hamkorlikni rivojlantirish – ta'lim, infratuzilma va investitsiya loyihalarida xorijiy tajribadan foydalanish lozim.

Davlat tomonidan uzoq muddatli strategik investitsiyalar, xususiyl sektor ishtirokini oshirish hamda xalqaro hamkorlik orqali O'zbekiston o'z turizm sohasida Fransiya o'xshash yuksak natijalarga erishishi mumkin. Shu tariqa, O'zbekiston nafaqat Markaziy Osiyoning, balki butun dunyoning diqqatga sazovor sayyohlik yo'nalishlaridan biriga aylanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Huang, A., Ozturk, A.B., Zhang, T., de la Mora Velasco, E., Haney, A.(2024). Unpacking ai for hospitality and tourism services: exploring the role of perceived enjoyment on future use intentions. *Int. J. Hosp. Manag.* 119.

2. Ku, E.C.S., Chen, C.-D. (2024). Artificial intelligence innovation of tourism businesses: from satisfied tourists to continued service usage intention. *Int. J. Inf. Manag.* 76.

3. Ansari, N., Tyagi, S., Mehrwal, N., Rastogi, N., Chibber, S., Memoria, M., Kumar, R., Gupta, A. (2022). A critical insight into the impact of technology in transformation of tourist business into smart tourism. In: *2022 International Conference on Machine Learning, Big Data, Cloud and Parallel Computing, COM-IT-CON 2022*, pp. 832–837.

4. Tussyadiah, I. (2020). A review of research into automation in tourism: launching the annals of tourism research curated collection on artificial intelligence and robotics in tourism. *Annals of Tourism Research*, 81.

5. Yulchiyev, A. (2023). Zamonaviy turizmni rivojlantirishda sifatning ahamiyati. *Current approaches and new research in modern sciences*, 2(7), 39-44.

6. Yulchiyev, A. (2023). Turizm sohasida xizmatlar sifatining mohiyati va uni baholash uslubiyotining nazariy jihatlari. *Science and innovation in the education system*, 2(8), 64-69.

7. Nasridinova, T. O. (2023). Factors affecting the management of competitiveness in tourism enterprises. *Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research*, 10(10), 159-163.

SHAHARSOZLIK VA TURISTIK INFRATUZILMANI RIVOJLANTIRISH TAJRIBALARI

Teshabaeva Odina Nasridinovna

Farg'ona davlat universiteti
„Iqtisodiyot va servis“ kafedrası, i.f.f.n.,
katta o'qituvchi.

Himmatova Gulnoza Komiljon qizi

Farg'ona davlat universiteti
Iqtisodiyot yo'nalishi
1-kurs magistranti.

Annotatsiya: Ushbu maqolada shaharsozlik va turistik infratuzilmani rivojlantirish bo'yicha xalqaro va mahalliy tajribalar o'rganilgan. Shaharlarning jadal rivojlanishi va turizm sektorining ahamiyati ortib borayotgani sababli, zamonaviy infratuzilmaviy yechimlar, innovatsion yondashuvlar va ekologik muvozanatni saqlash masalalari tahlil qilinadi. Dunyoning turli hududlarida qo'llanilgan muvaffaqiyatli tajribalar misolida samarali strategiyalar va yo'l